

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ
ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

Қоғамдық сананы жаңғырту саласындағы форсайттық зерттеулердің нәтижелері туралы МАТЕРИАЛДАР

МАТЕРИАЛЫ о результатах форсайтных исследований в сфере модернизации общественного сознания

Нұр-Сұлтан, 2020

*Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің
мемлекеттік тапсырысы бойынша
«Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты»
КеАҚ «Рухани жаңғыру» орталығымен әзірленді*

*Подготовлено Центром «Рухани жаңғыру»
НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру»
по государственному заданию
Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан*

Бұл материалдар қоғамдық сананы жаңғырту саласындағы форсайттық зерттеу аясында өткізілген «Болашақ қазақстандықтың бейнесін қалыптастыру», «Инклюзивті дүниетаным мен инклюзивті қоғамды қалыптастыру» және «Халықаралық аренадағы Қазақстан» бағыттары бойынша өткізілген форсайт-сессияларының нәтижелерімен таныстыру мақсатымен дайындалған.

Материалдар орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдарға, «Рухани жаңғыру» аумақтық жобалық офистерге арналған.

Данные материалы подготовлены с целью ознакомления с результатами форсайт-сессий по направлениям «Формирование образа казахстанца будущего», «Формирование инклюзивного мировоззрения и инклюзивного общества» и «Казахстан на международной арене» в рамках проведенного форсайтного исследования в сфере модернизации общественного сознания.

Материалы предназначены для центральных государственных и местных исполнительных органов, региональных проектных офисов «Рухани жаңғыру».

Мазмұны

КІРІСПЕ	4
«Қазақстандықтың бейнесін қалыптастыру» форсайт-сессиясының нәтижелері (17-19 тамыз 2020 ж.)	5
«Инклюзивті дүниетаным мен инклюзивті қоғамды қалыптастыру» форсайт-сессиясының нәтижелері (20-22 тамыз 2020 ж.)	11
«Халықаралық аренадағы Қазақстан» форсайт-сессиясының нәтижелері (24-26 тамыз 2020 ж.)	16
ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ	21

КІРІСПЕ

Қоғамдық сананы жаңғырту саласындағы форсайттық зерттеулердің нәтижелері туралы материалдарды Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің қолдауымен «Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты» КЕАҚ дайындады. Форсайттық зерттеулер Rapid Foresight әдіснамасы негізінде жүргізілді, бұл оның қатысушыларына болашаққа қатысты болжам жасауға, оған жету жолдары мен болашақ туралы түсініктерін жүзеге асыру үшін көпшілікті біріктіруге, сондай-ақ зерттелетін зерттеу саласында болашақ орта мерзімді перспективаның сценарийлерін жасауға мүмкіндік береді.

Бұл материалдарда «Болашақ қазақстандықтың бейнесін қалыптастыру», «Инклюзивті дүниетаным мен инклюзивті қоғамды қалыптастыру» және «Халықаралық аренадағы Қазақстан» бағыттары бойынша өткізілген форсайт сессияларының нәтижелері жинақталған.

Форсайт-сессияларда белгіленген салалардағы трендтер, қауіптер, мүмкіндіктер мен перспективаларды сараптамалық талқылау, сондай-ақ, зерттеу саласында болашақтың бейнесін жасау жұмыстары жүзеге асты.

Форсайт-сессияларға ғылыми және сарапшылық қоғамдастықтың, орталық және жергілікті атқарушы органдардың, бизнес-қоғамдастықтың, үкіметтік емес сектордың өкілдері, белгіленген салаларда практикалық тәжірибесі бар жоғары білікті мамандар қатысты.

Талқылау қорытындысы бойынша қатысушылар белгіленген бағыттар бойынша Қазақстан бейнесінің пайымын әзірлеп, ары қарай қолдануға ұсынды.

«Болашақ қазақстандықтың бейнесін қалыптастыру» бағыты бойынша форсайт-сессияның нәтижелері

Сандық номад

Адам-құзыреттіліктің микроорталығы

2035 жыл

Өзгерістердің жылдамдығы, жаңа технологиялық шешімдердің пайда болуы, жаһанданудың өзара тәуелділігі әлемнің жаңа келбетін қалыптастырып, қазіргі заманғы тез өзгертін шындыққа сәйкес келетін жаңа типтегі адамды қажет етеді. Қатысушылардың пікірінше, жас қазақстандықтың бейнесі цифрлық номадта көрініс тапқан.

Цифрлық номад келесі құзыреттерде көрсетілген бірқатар маңызды қасиеттерге ие (сауаттылық)

- **Экзистенциялық мықтылық:** белгісіздік жағдайында өмір сүру және әрекет ету қабілеті, икемділік және өзін өзгертуге дайын болу.

- **Эволюциялық сауаттылық:** әлемге кірігу және өсудің жеке бағдарламасына ие болу, жаһандық ойлау қабілеті.

- **Цифрлық сауаттылық** – «кибер-адам»: барлық қызмет салаларында «санды» қолдана білу.

- **Эмоционалды сауаттылық:** позитивті қарым-қатынас және психикалық тұрақтылық дағдылары.

- **Физикалық сауаттылық** – денсаулық капитал ретінде, салауатты өмір салтын қалыптастыру.

Жаһандану процестері кәсіби және жеке құзыреттерге жаңа сұраныстар туғызады. Қазақстандықтың бейнесін қалыптастыру келесі салаларда күмәнсіз жүреді: отбасы, білім және қоғам. Қатысушылардың пікірінше, 2035 жылға қарай отбасы, қоғам және білім беру жүйесінің функциялары түбегейлі өзгереді.

Отбасы баланы әлеуметтендірудегі маңызды субъект бола отырып, мектеп пен университет жүйесінің нарық қажеттіліктеріне сәйкес келмеуіне байланысты тәрбие әдістері мен білім беру бағдарламаларын таңдау мәселесіне саналы түрде жүгінеді. Бұл мәселелердегі бастама «Саналы ата-ананың» қолына өтеді. Көптеген отбасылар, мүмкіндік болса үйде оқытуды жөн санайды. Отбасы мамандар даярлауда кәсіби жаттықтырушы қызметін иеленеді. «Саналы ата-ана» рөлін аналар орындайды.

Білім беру сандық жүйеге негізделетін болады. Мектеп жеке траекториялар мен оқу бағдарламаларын жасай отырып, жеке тұлғаға бағдарланады. Оқушының қабілетін диагностикалау және жеке тұлғаны дамыту мектеп бағдарламасының маңызды бағытына айналады.

Колледждер кәсіптік білім берудің негізгі өзегі болады. ЖОО-лар мамандық алуға және білім таратуда өзінің бірінші кезектегі маңызын жоғалтады. Жастар жоғары білімнің толық циклін емес, нақты құзыреттерді алуға бағытталған білімдерді игереді. Сертификаттау және қысқа мерзімді курстар бағдарламалары сұранысқа ие болады. Өмір бойы адам өз білімін жаңартуға немесе қайта даярлауға

мәжбүрлік пайда болады. Осыған байланысты, қымбат тұратын жоғары білімнің өзектілігі барынша төмендейді.

Қоғам. Жастар саясатқа қызығушылық танытып, сандық үкімет арқылы саяси процестерге қатысады. Сайлау және қоғамдық бақылау есебінен азаматтарды мемлекетті басқаруға тарту қарқыны көбейеді.

Азаматтық – қарапайым көші-қон ережелеріне сәйкес өзгертуге/ауыстыруға болатын уақытша құбылысқа айналады. Адамның өмір сүретін жері енді өмірлік ресурстарға қол жеткізуге әсер етпейді. Мәдени, экономикалық және басқа ресурстар шоғырланған мегаполистер мен агломерациялар барған сайын маңызды бола түсуде. «Әлемдік азаматтық» (global citizen), әлем адамы, космополит жас адамның сипаттамасына айналады.

Қажетті форматтарды, саясат пен технологияларды қолдаусыз трендтердің жиынтығы теріс сценарийлерге әкелуі мүмкін:

1. Жастарды зиялы қауымның шағын тобына және білім деңгейі төмен маргиналды қабаттардың үлкен массасына бөлу.

2. Әлеуметтік-экономикалық құлдырауға байланысты жастардың радикалдануы.

3. Қазақстандық жастардың жаһандық еңбек нарығындағы бәсекеге қабілетсіздігі.

4. Жастар манипуляциялық насихаттың нысанына айналады.

ТРЕНДТЕР

Жас ұрпақтың дүниетанымдық көзқарастарының қалыптасуы сыртқы ортаның әсерінсіз жүрмейтіні анық. Осыған байланысты форсайт сессиясындағы маңызды тактика уақыт картасының ең болмағанда бір көкжиегі шеңберіндегі ұзақтығы біртіндеп сапалық немесе сандық өзгерістің объективті түрде бар процестерін түсінетін трендтерді зерттеу болып табылады.

Сессия қатысушылары жас ұрпаққа жоғары әсер ететін трендтерді атап өтті.

«Қоғамдағы инфантилизация мен масылдық көңіл-күйдің өсуі» тренді. Сессия қатысушылары бұл тренд жақын арада күшейе түсетінін мәлімдеді. Бұған жұмыссыздықтың өсуі, маргиналды жастардың өсуі, пандемия салдары, мемлекеттік саясаттың халықтың әлеуметтік осал топтарына көмектесуге баса назар аударуы, патернализм ықпал етеді. Трендтен туындайтын қауіптер: жұмыссыз, оқымайтын жастар санының өсуі, әлеуметтік-экономикалық белсенділіктің төмендеуі, экономикалық дағдарыс.

«Жаһанданудың қазақстандық жастардың бірегейлігіне және оның саралануына күшейе түсетін әсері» тренді. Тренд орташа көкжиекте өсу үрдісіне ие болады (2025 жыл). Көші-қонның өсуі, әлемдік мәдениет әсерінің артуы, субмәдениеттердің пайда болуы осы трендтің үдеуі мен күшеюінің факторлары болып табылады. Бұл жағдайда қауіп-қатерлер: этникалық бірегейліктің жойылуы, ана тілінің жоғалуы, этникалық мәдениетпен әлсіз байланыс. Мүмкіндіктер: бірегейлік элементтерін анықтау, мәдениетаралық диалогтың құзыреттілігін, мәдени эмпатияны, көптілділікті, кросс-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру.

«Дәстүрлі білім беру жүйесінде алынатын дағдылар мен құзыреттердің тез өзгертін еңбек нарығына сәйкес келмейтіндігінің өсуі» тренді. Бұл үрдіс қазіргі

уақытта өзекті және өсу үрдісіне ие. Бұған факторлар білім беру жүйесінің дағдарысы және оның нарық қажеттіліктеріне жауап бере алмауы болып табылады. Қауіп-қатерлер: оқу көші-қоны, білікті кадрлардың жетіспеушілігі (цифрлық құзыреттіліктермен), бәсекелестік көрсеткіштердің төмендеуі, мұғалімге тәуелділік. Трендтен жаңа мүмкіндіктер туындайды. «Сұраныс ұсынысты тудырады» қағидатын ұстана отырып, білім беру нарығында жастарды оқытуға арналған жаңа тауашалар пайда болады. Сол немесе басқа мамандыққа дайындалу үшін бакалавриатта кем дегенде 4 жыл оқуға тура келмейді. «Икемді» және «қатал» сияқты белгілі бір дағдылар мен қабілеттерге үйрететін жеке курстар мен тренингтер танымал бола бастады. Қазірдің өзінде эмоциялық интеллект, сыни ойлау және т.б. дағдылар бойынша жеке курстар мен тренингтерден өтуге болады.

«Цифрландырудың өсуі және бала кезінен кәсіби қалыптасудың жеке траекторияларын құру» тренді. Трендтің орта көкжиекте өсу әлеуеті бар және дәстүрлі білім беру жүйесіне қауіп төндіреді. Қауіптер: ауыл мен қала тұрғындары арасындағы білім алудағы алшақтықтың артуы, ел ішіндегі және әлемдік ауқымдағы сандық теңсіздік, эмоционалды интеллекттің төмендеуі (гаджеттерге тәуелділік), әлеуметтік өзара әрекеттестіктің маңыздылығын төмендету (40 шаршы адам), «сандық гигиенаның» болмауы. Цифрлық сауаттылық дағдыларын жаппай ауқымда қалыптастыру, бүкіл әлем бойынша жұмыс істеу және оқу мүмкіндігі, баланы мақсатты және жеке даярлау мүмкіндігі, сапалы контентпен оқытудың цифрлық әдістемелерін қалыптастыру, гаджеттер болған кезде әлеуметтік мәртебесіне және орналасқан жеріне қарамастан білімге қол жеткізу мүмкіндіктері болып табылады.

«Діни көңіл-күйдің өсуі және оның жұмыс саласына енуі» тренді. Қатысушылар осы трендтің оң әсеріне назар аударды: мысалы, еңбексүйгіштік, өз бетімен жұмыс істеу, кәсіпқойлықты арттыру және т.б. сол сияқты қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған діни практикаларды культивациялау және пайдалану. Мүмкіндіктер: мұсылмандық тәжірибені кәсіби өсу үшін пайдалану.

«Ірі қалалар мен облыс орталықтарында тұрақты урбандалу және қала мәдениетін рурализациялау» тренді. Тренд өсу үрдісіне ие. Қазірдің өзінде біз қала мен ауыл жастары арасындағы әлеуметтік және құндылық-нормативтік алшақтықты байқап отырмыз. Қауіптер: әлеуметтік наразылықтар, жастар ортасының саралануының өсуі, гетерогенділік және әртүрлі субмәдениеттердің қалыптасуы.

«Балалар, жастар және мамандар үшін жеке даму бағдарламаларын жаппай пайдалану» тренді. Қауіптер: салалық мамандану, гуманитарлық білім дағдарысы. Мүмкіндіктер: сертификаттау орталықтарын, біліктілікті арттырудың мамандандырылған орталықтарын дамыту, бәсекелес ортаны дамыту.

«Жалдамалы жұмыстан тұрақты ауытқу - көбірек жастар кәсіпкерлікті тандайды» тренді. Тренд орта деңгейде (2025 жыл) күшейтілетін болады және мынадай факторларға байланысты цифрлық технологияларды, ШОБ қолдау бағдарламаларын дамыту, табыс табу үшін түрлі платформалардың өсуі, аутсорсинг, қашықтықтан жұмыс істеу өсуіне әлеуеті бар. Қауіп-қатерлер: зейнетақы аударымдарының болмауы, көлеңкелі экономика. Мүмкіндіктер: орта

тапты қалыптастыру және күшейту, креативті тапты және шығармашылық бастаманы дамыту, шағын және орта бизнесті дамыту.

«Неке жасының өсуі - әсіресе солтүстік және шығыс өңірлерде және гендерлік менталитеттің өзгеруі» тренді. Тренд өсу үрдісіне ие. Қауіптер: демографиялық құлдырау (біркелкі емес), «балалық шақ» қозғалысы (ерікті баласыздық), отбасы мен неке институтының дағдарысы, жалғызбасты адамдардың көбеюі, отбасылық зорлық-зомбылық, суицид, радикалды феминизмнің өсуі. Мүмкіндіктер: саналы ата-ана, мықты отбасылар, қаржылық жауапкершілік, еңбекке қабілетті халықтың жұмыспен қамтылуын арттыру.

ФОРМАТТАР, САЯСАТТАР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Таланттарды, дағдыларды және стрессті диагностикалаудың сандық платформалары

1. Өзіңізді біліп, таланттарыңызды мақсатты түрде дамытыңыз.

2. Геймификацияға негізделген жеке дағдылардың сценарийлік диагностикасы – мінез-құлық стратегиясын анықтауға мүмкіндік беретін диагностикалық ойындар.

3. Сандық жолды жинау, назар аударуды, қалаған фильмдерді (синемология), көңіл-күйді, қабылданған шешімдерді бақылау, қазіргі жағдайды анықтау және стресстің себептерін анықтау.

4. Өзін-өзі оқытуда және жеке және кәсіби дағдыларды дамытуда күнделікті және ұзақ мерзімді ұсыныстар жасау.

Кәсіпорындарда ашық виртуалды (AR/VR) тәжірибелер

1. Салалардың жетекші кәсіпорындары мамандардың жұмысын сырттан (металлургия, медицина, құрылыс, машина жасау және т.б.) бақылау үшін олардың жұмысын тікелей трансляциялайтын болады.

2. Әрбір адам виртуалды трансляцияларға қосылып, нақты уақытта маманның жұмысын көре алады.

3. Бұл жас мамандарға маманның нақты жұмысын бақылай отырып, мамандық таңдаумен анықтауға мүмкіндік береді (бұл кәсіпорыннан жоғары еңбек мәдениетін талап етеді).

4. Мамандандыруды таңдаған кәсіпқойлар кәсіпорындардың білім базасына қосылады, оларда виртуалды тағылымдамадан өтеді және одан әрі жұмыс істейді.

Сандық жиі мектептер мен университеттер лигасы, мамандандырылған авторлық курстар

1. Оқыту аумақпен шектелмеген, цифрлық платформалар әлемнің кез келген жоғары оқу орнында оқуға мүмкіндік жасайды.

2. Жеке мамандандырылған оқытудың көптеген тақырыптары мен бағыттары, қызығушылықтары бойынша таңдаңыз және өз қалауыңызды іздеңіз.

3. Университеттердің айналасындағы көптеген ашық алаңдар оқуды қол жетімді етеді, сізге не қажет екенін түсіну маңызды болады.

4. Face-to-face жаттығулары («бетпе-бет») элиталық болады.

Болашақ адамы-кәсіпқойлардың желілік қоғамдастығындағы құзыреттердің микроорталығы

1. Жеке және кәсіби тәжірибені жинақтау жүйесін дамыту, оны жасанды интеллект негізінде жүйелеу.

2. Әлеуетті даму аймақтарын анықтау және ұлттық білім базасынан таяудағы даму білімін «тарту».

3. Жеке тәжірибеге сүйене отырып, жүйе жеке танысу және пайдалану үшін сіздің салаңыздағы теориялық әзірлемелер мен озық тәжірибені жүктейді.

4. Әрбір кәсіби маман авторлық білімді тарату орталығына айналады – тренингтер, мастер-кластар және т. б. өткізеді.

Жоғарыда аталған форматтардан басқа, сессия қатысушылары төмендегілерді ұсынды:

- Жеке даму бағдарламалары мен мансап саласындағы жаңа мамандықтар бар. Жеке траекторияларды қалыптастыру баланың, жасөспірімнің, студенттің, маманның жеке және кәсіби өсуіне кешенді форматта жұмыс істей алатын жаттықтырушыларға, коучерлерге және жаңа мамандықтарға сұранысты қалыптастырады.

- Сертификаттау орталықтары. Сертификаттау және қысқа мерзімді курстар бағдарламалары сұранысқа ие болады. Өмір бойы адам өз білімін жаңартуға немесе қайта даярлауға мәжбүр болады. Осыған байланысты, қымбат тұратын жоғары білімнің өзектілігі барынша азайтылатын болады. Білімді тарату сан арқылы жүреді, бірақ ол адамның айналасында құрылады. Кәсіпорындар өздері үшін кадрлар даярлауға мүмкіндік беретін өздерінің дерекқор жүйелері мен өздерінің цифрлық мектептерін құратын болады.

- Отбасы-қауымдастық. Отбасы әлеуметтік институт ретінде дағдарысты бастан кешуде және білім беру функцияларын толық жүзеге асыра алмайды. Қоғам «отбасы-қоғамдастық» желілік қоғамдық ұйымдарын құру және танымдық сипаттағы мәселелерді шешу арқылы отбасы міндеттерін бөлуге дайын.

Олар үйдегі элиталық білім. Көптеген отбасылар, мүмкін болса, үйде оқытуды жөн көреді. Ата-аналар балалардың құндылық ұстанымдарын қалыптастыра отырып, ментордың рөлін атқаратын болады: Отанға деген сүйіспеншілік және жеке қасиеттер. Бала таныс қолайлы жағдайда бола отырып, өз таланттарын барынша ашуға мүмкіндік алады. Отбасы мамандар даярлауда кәсіби тең жаттықтырушы болады. «Саналы ата-ана» рөлін аналар орындайды. Сарапшылардың пікірінше, әйелдер көбіне прагматикалық тұлғалар болып келеді.

«Саналы ата-ана» қасиеттерін қалыптастыру тұрғысынан отбасын қолдау орталықтары. «Саналы ата-ана» дағдыларын кәсіби деңгейде оқытатын орталықтар.

БОЛАШАҚҚА ЖЕТУ БОЙЫНША ҰСЫНЫСТАР

Сессия қатысушылары болашақтың қалаған бейнесіне жету үшін келесі ұсыныстарды ұсынды:

- «Саналы ата-ана» институтын құру мақсатында ата-аналар үшін ақылы ата-ана демалысын бір жастан үшке дейін өз үйінде балаларымен көбірек уақыт өткізе алатындай етіп ұзартыңыз.

- Балаларды ерте жастан дамыту үшін бала күтімі бойынша жоғары сапалы қызметтердің кеңейтілген спектрі бар агенттік құру.

- Табысына қарамастан ата-ана алымдарының максимумын белгілеуге Еуропа елдерінің тәсілдерін зерделеу. Саяси, құқықтық және экономикалық талдау жүргізу.

- Мектептерде немесе қоғамдық орталықтарда сыныптан тыс қызметтер спектрін кеңейту.

- Дене шынықтыру және мектеп спорты нысандарын салу және жаңғырту жөніндегі бағдарламаны іске асыру.

- Сандық, STEM, шығармашылық және басқа да біліктілікті арттыру қорларына қаржыландыруды арттыру.

- Қосымша білім беру мен оқытудың рөлін бағалауға және ынталандыруға көмектеседі.

- Үздіксіз оқыту деңгейін арттыруға баса назар аудара отырып, қызметкерлер арасында үздіксіз оқыту мәдениетін қамтамасыз етуге міндетті.

- Covid-19-дан кейінгі схемалар мен бастамаларды қолдау арқылы қоғамдық білімнің рөлін және оның біздің қауымдастықтардағы маңызды рөлін тану.

«Инклюзивті дүниетаным мен инклюзивті қоғамды қалыптастыру» форсайт-сессиясының нәтижелері

Болашаққа бірге

1. **Қызығушылықтар, құндылықтар және қызмет салалары бойынша желілік қауымдастықтар.** Инклюзивті білім берудің, бизнестің және қоғамдастықтар ішіндегі көші-қонның жаңа форматтарын дамыту. Инклюзия элементтерін жобаларға қосу-жалпы қабылданған стандарт және мәдени код.

2. **Қолдауды қажет ететін әр санат үшін әлеуметтендіру және оналту кластерлері.** Ерекше қажеттіліктері бар адамдарға кешенді қызмет көрсету платформаларын дамыту. Өзінің әлеуметтік валютасы және әлеуметтік кәсіпкерлік үшін ерекше шарттары бар экожүйелерді кеңейту.

3. **Жаңа үлгідегі әлеуметтік қызметкер – болашақ мамандығы.** Қазақстандағы әлеуметтік жұмыстың трансформациясы. Әлеуметтік қызметтер нарығындағы жаңа тәсілдер мен форматтар. Әлеуметтік қызметкерлер құрған білім беру, мансап және кәсіби өсудегі жеке даму траекториялары.

Сарапшылардың пікірінше, 2035 жылға қарай Қазақстандағы болашақ инклюзивті қоғамның бейнесі былайша дамиды.

Азаматтық қоғам. Азаматтық топтарды демократияландыру, ырықтандыру және жұмылдыру азаматтық қоғамды нығайтуға және кеңейтуге, мемлекеттік сектор мен бизнестің үкіметтік емес ұйымдармен және азаматтық бірлестіктермен неғұрлым тұрақты және жүйелі өзара іс-қимыл жасауына алып келеді. Өзара әрекеттесудің көп бөлігі онлайн режимінде болады. Стигматизация себептері мен оның салдарын ашық, адал және сындарлы талқылауға мүмкіндік беретін орта құрылады және дамиды. Ұлттық және халықаралық ҮЕҰ-ды қоса алғанда, азаматтық қоғамдастық болашақта жаңа желілік қоғамдастықтар құрады, бұл осал топтардың құқықтары мен мүмкіндіктерін және әртүрлі стейкхолдерлер арасындағы коллаборацияны нығайтады. Түрлі бағыттар – қызығушылықтар, құндылықтар және қызмет салалары бойынша онлайн-бірлестіктер бойынша желілік қоғамдастықтарды дамыту. Волонтерлік қозғалыстар өз қызметіне волонтерлер үшін қолжетімді білім беру мен практиканы, сондай-ақ нысаналы аудиториялар үшін қолжетімді әлеуметтік қызметтер нарығын қамтитын тұрақты дамып келе жатқан жобаларға айналуға.

Білім. Білім беру процесінде стандарттау парадигмасынан оқытуды дербестендіру жағына тұрақты ауытқу болады. Жеке білім беру траекториялары болашақта әркім үшін нормаға айналады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау шарасы ретінде, содан кейін әр оқушының оқыту форматы ретінде жеке оқу жоспарларын жаппай енгізуді күту керек, бұл оқыту үшін пәндер мен тақырыптарды таңдауға мүмкіндік береді, элективтер саны оқуға міндетті пәндер санынан асып түседі. Әлеуметтік педагогтарға сұраныс артады.

Жұмыспен қамту. Кәсіби сәйкестіктің маңыздылығы артады. Жаңа кәсіптердің пайда болуын ескере отырып, қайта даярлаудың жаңа бағдарламалары құрылатын болады. Кәсіптік бағдарлау, үздіксіз білім беру сияқты, әркімнің өмірінің міндетті шарты болады. Халықтың әлеуметтік осал санаттарын жұмыспен

қамту әлеуметтік кәсіпкерлік үшін жағдайларды кеңейту есебінен қамтамасыз етілетін болады. Әлеуметтік кәсіпкерліктің жаппай дамуы және онда бәсекелестік органың қалыптасуы орын алады және әлеуметтік жауапкершілік артады.

Әлеуметтік жұмыс. Қазақстанда әлеуметтік жұмыстың трансформациясы болады. Орталық мемлекеттік орган – отбасы және бала істері министрлігі пайда болады. Әлеуметтік қызметтер нарығында жаңа тәсілдер мен форматтар қолданылатын болады. Халықтың әлеуметтік осал санаттары қатарындағы адамдардың қажеттіліктеріне қарай олардың өмірін жақсарту мақсатында инклюзивтік салада арнайы бригадалар құрылады. Әртүрлі бейіндегі бірнеше мамандардан тұратын бригада әлеуметтік қызметтерді алушы бір клиентке бекітіледі. Бұл бригадалық тәсіл онлайн-формат арқылы шалғай ауылдармен жұмыс жасауда да қолданылады. Әлеуметтік қызметкерлер ерекше қажеттіліктері бар адамдарды жұмысқа орналастыру және бейімдеу кезінде сүйемелдеу жүргізетін болады. Қазақстандық бизнес-қоғамдастықтан әлеуметтік қызметкерлердің жеке пулы құрылып, қиын өмірлік жағдайлардан шығу жолын табуға көмектесетін әлеуметтік навигаторлар желісі құрылатын болады.

Мәдениет және БАҚ. Мәдени ұйымдар, әлеуметтік желілер, БАҚ инклюзивті дүниетанымды қалыптастыруға бағдарланады. Әлеуметтік журналистика дамып, көркем фильмдер, мультфильмдер, ертегілер ерекше қажеттіліктермен бірге болады. БАҚ-ты қоса алғанда, әртүрлі коммуникация арналары арқылы экологиялық мәдениетті тәрбиелеу, экологиялық ойлауды, экологиялық сананы және экологиялық дүниетанымды қалыптастыру жүйесі құрылады. Мәдениет, экология және инклюзия «Рухани жаңғырудың» алты қағидатының негізінде қалыптасқан қазақстандықтардың идеологиясының негізі болмақ.

Инклюзия – бұл халықтың әлеуметтік осал санаттары үшін жай жағдай жасау ғана емес, сондай-ақ оларды қоғамдық өмірге нақты енгізу процесі. 2035 жылға қарай қазақстандық қоғамда осы санаттардың құқықтарын толық іске асыру үшін экономика және еңбек саласындағы мемлекеттік саясаттың жүйелілігі әлі де жеткілікті дамымайтын болады. Қажетті форматтарды, саясаттар мен технологияларды қолдаусыз трендтердің жиынтығы жағымсыз сценарийлерге де әкелуі мүмкін:

- Жаппай және элиталық білім беру арасындағы алшақтықтың өсуі, алдыңғы қатарлы жастардың едәуір бөлігін шетелде оқыту, жаппай білім беру жүйесінің дағдарысы.

- Халықтың көпшілігінің патернализмі.

- Сандық сауатсыздық және тіршілікті қамтамасыз ету желілерінен шығу нәтижесінде халықтың едәуір бөлігін әлеуметтендіру.

- Аумақтарды дамыту үшін ресурстардың тапшылығы, халықтың экономикалық және экологиялық сауатсыздығы.

ТРЕНДТЕР

«Қоғам стратификациясының өсуі» тренді. Болашақта бұл үрдіс қызмет көрсету қоғамы мен тұтыну қоғамының пайда болуына әкеледі. Қоғам тек табыс деңгейімен ғана емес, сонымен қатар көптеген басқа критерийлер мен белгілермен де стратификацияланады. Әлеуметтік проблемалардың өсуі (әсіресе пандемия

жағдайында көптеген жасырын проблемалар шиеленіседі), жұмыссыздық және т.б. наразылық көңіл-күйінің өсуі байқалады. Урбанизация мен рурализацияның тұрақты процестері күшейе түсуде, бірақ қала мен ауылдың инфрақұрылымы, дамуы, техникалық жабдықталуы арасындағы алшақтық сөзсіз артып келеді. Қауіптер: масылдық көңіл-күйдің өсуі.

«Жеке бас дағдарысының өсуі» тренді. Қазіргі қоғам тұрақты әлеуметтік қауымдастықтарды жоғалтты. Құндылықтардың өзгеруі, білім беру құрылымының өзгеруі, жұмыс дағдыларына қойылатын талаптар (мысалы, жаңа мамандықтар мен кәсіптердің қалыптасуы) және бұрынғы (түсінікті және қарапайым) девальвация байқалады. Қазіргі тенденциялар сәтті жұмыс, мансап және даму үшін жаңа қасиеттерді талап етеді. Мүмкіндіктер: жаңа кәсіптер атласы. Қауіп-қатерлер: бәрінде де заманауи талаптарға сай болуға және «инновациялар мен тұрақты өзгерістер» дәуірінде қайта құрылуға ресурстар мен мүмкіндіктер жете бермейді.

«Қазақстандағы көші-қон процестерін арттыру» тренді. Көші-қон проблемасы көші-қон ағындарының ауқымы мен олардың республика үшін салдарларына байланысты барған сайын үлкен әлеуметтік-саяси өткір және өзекті бола түсуде. Жаппай көші-қон білікті мамандардың жоғалуымен бірге жүреді және мемлекеттің елеулі әлеуметтік-экономикалық және саяси салдарларына әкелуі мүмкін. Қауіп-қатер: талантты жастардың кетуі.

«Институт ретінде отбасының өзектілігін төмендету» тренді. Дәстүрлі отбасылық қағидалар мен тіреулерден ауытқу бар. Отбасы институтына батыстық трендтер мен құндылықтар әсер етеді, атап айтқанда «childfree» (ерікті баласыздық) деп аталатын отбасылардың пайда болуы. Ауру және мүгедектік деңгейі өсуде. Балалардың сырқаттанушылығының жоғары көрсеткіші кезінде әйелдің рөлі артады. Мүмкіндіктер: аналар көмек қауымдастықтарын ұйымдастырады, әлеуметтік кәсіпкерлікті, жеке бизнесті дамыта бастайды, қоғамдық және саяси процестерге белсенді қатысады.

«Әлеуметтік жетімдіктің өсуі» тренді. Әлеуметтік жетімдер қоғамындағы өсудің себептері азаматтардың кірістерінің біркелкі болмауы, мүліктік стратификация, отбасы институты мен қоғамдық құндылықтар дағдарысының күшеюі болып табылады. Қауіптер: әлеуметтік жетімдік ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды әлеуметтендірудің девиантты сипатын тудыратын бірқатар салдарларды тудырады.

«Ақпараттық өрістегі дестигматизацияға бағытталған әлеуметтік контенттің ұлғаюы» тренді. Қоғамда толеранттылықтың жалпы төмендеуі байқалады. Қазіргі covid-19 өршуі қоғамның стигматизациясы мен кемсітушілік әрекеттерін қоздырады. Стигматизация процесі әлеуметтік жұмысқа тікелей байланысты, өйткені әлеуметтік қызметтерді тұтыну фактісі клиенттерді стигматизациялайды. Мүмкіндіктер: бұқаралық ақпарат құралдары қоғамда инклюзивті мәдениетті насихаттау және қалыптастыру арқылы Қазақстанда инклюзивті қоғамды дамытуда маңызды рөл атқарады.

«ҮЕҰ және әлеуметтік қызмет көрсетуге бағдарланған өзге де ұйымдардың (волонтерлік, меценаттық, жеке тұлғалар) азаматтық белсенділігін арттыру» тренді. Қазақстанның ҮЕҰ білім беру және жалпы қоғамда инклюзия құқығын жүзеге

асыруды белсенді түрде ілгерілетуде. Ұлттық және жергілікті ҰЕҰ рөлінен басқа, халықаралық ҰЕҰ мен қорлардың әсерін атап өтуге болмайды. Бұл ұйымдар мемлекетке қоғамның инклюзивтілігін күшейту жөнінде ұсынымдар береді. Қауіптер: наразылық көңіл-күйі, бұл белсенділік векторын саяси және демонстрациялық акцияларға айналдыруы немесе мемлекеттің саяси және басқару процестерінде үшінші секторды ынтымақтастық пен өкілдік етуге дайындығына нұқсан келтіруі мүмкін. Мүмкіндіктер: азаматтық қоғамды серіктес ретінде орналастыру қоғамдағы инклюзивті трансформацияны нығайтуға мүмкіндік береді.

«Өздігінен білім алуды дамыту және білім берудің жеке траекторияларының өсуі» тренді. Өздігінен білім алуды дамыту үрдісі және оқытудағы жеке траекториялар белгіленеді. Көптеген оқушылар технологияны қолдана отырып, мектептен тыс жерлерде өздігінен оқиды, сонымен қатар ресми мектеп контекстінде оқытуды персонализациялауға сұраныс жасайды. Мүмкіндіктер: өмір бойы білім беруді, яғни үздіксіз білім беруді нығайту да оқытудағы дербестендірудің салдары болады. Қауіптер: әлеуметтену мүмкіндіктерінің төмендеуі, атап айтқанда аутизм спектрінің бұзылуы және басқалары сияқты мінез-құлық қиындықтары бар оқушылар үшін.

«Әлеуметтік салаға бағытталған бизнес-жобалар санының өсуі» тренді. 2021 жылы «әлеуметтік кәсіпкерлік туралы» заңды қабылдау жоспарлануда. Әлеуметтік кәсіпкерлердің 50%-дан астамы еңбек процестеріне әлеуметтік осал санаттағы адамдарды тарта отырып, өндірістік қызметпен айналысады, «сапа» мәселесінің өзектілігі зор. Мүмкіндіктер: жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарға өндірістік тәжірибені енгізу, инклюзивті ортада білікті мамандықтар құру, әлеуметтік кәсіпкерлердің жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлермен тең құқылы бәсекелестігі.

ФОРМАТТАР, САЯСАТТАР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Жаңа әлеуметтік медиа және онлайн қауымдастықтар:

- қол жетімді интернет және гаджеттермен қамтамасыз ету
- IT-қауіпсіздік және цифрлық сауаттылық
- сандық платформалар
- блокчейн және әлеуметтік инновациялар
- онлайн-көші-қон
- тиісті әлеуметтік валюта (қолдау платформасы және бизнеске адалдық жүйесі)

Білім беру қызметін әртараптандыру:

- білім берудің геймификациясы
- жаңа кәсіптер атласы және жаңа қайта даярлау бағдарламаларын қалыптастыру

- мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру
- жан басына шаққандағы қаржыландыру
- инклюзия форматтары бар желілік каскадты оқыту модельдері.

Әлеуметтік қызметтер нарығы:

- краудфандинг
- әлеуметтік жауапкершілігі және ашық бюджеті бар ашық бизнес
- жүйелі меценаттық

- әлеуметтік қызметтер порталын дамыту

Азаматтық қоғам және мемлекеттік саясат:

- мемлекеттік басқару жүйесі ашықтығының қамтамасыз етілуін бақылау
- үкіметтік жобаларға ҮЕҰ қатысуы
- МЖӘ бойынша заңнаманы жетілдіру
- қайырымдылық қорларының өкілеттіктерін реттеу және айқындау
- әлеуметтік жобалардың акселераторлары мен инкубаторлары
- әлеуметтік навигаторлар платформасы

БОЛАШАҚҚА ЖЕТУ БОЙЫНША ҰСЫНЫСТАР

- азаматтармен өзара іс-қимылдың цифрлық тетіктерін дамыту;
- үкіметтік емес ұйымдардың дербестігін (оның ішінде қаржылық), орнықтылығы мен транспаренттілігін ынталандыруға бағытталған шаралар;
 - үкіметтік емес ұйымдар мен азаматтық белсенділер жұмысының коллаборативті форматын құру тетіктерін жетілдіру;
 - қоғамдық өмірдің түрлі салаларында Волонтерлік қызметті қолдау жөніндегі шаралар кешенін әзірлеу және енгізу;
 - кәсіпкерлікті және инклюзивтік бизнес-тәсілдерді ұстанатын бизнесті қолдау шараларын әзірлеу;
 - онлайн платформалар мен оқыту форматтарын жетілдіруді үйреніңіз;
 - білім беру сапасын арттыру бойынша шаралар қабылдау, әсіресе онлайн-ақпараттардың көптігі жағдайында;
 - оқуға сапалы жеке білім беру жоспарларын енгізу;
 - топтарда, оның ішінде PBL форматында әлеуметтену және оқу мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін инклюзивті офлайн білім беру форматтарын дамыту;
 - инклюзивтілік пен оқушының қажеттіліктеріне бағытталған креативті педагогика тәсілдерін енгізу;
 - оқытудағы тиімді цифрлық дағдыларды оқытуда мұғалімдерді толық қамтуды қамтамасыз ету;
 - толеранттылықты дамыту, салауатты отбасы институтын қалыптастыру, жеке кеңістікті тәрбиелеу және құрметтеу жөніндегі бағдарламаларды әзірлеу;
 - халықтың қоғамның әлсіз мүшелеріне қатысты тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілеріне мүлдем төзбеушілік форматында белсенді ұстанымын қалыптастыру;
 - қоғамның түрлі секторларынан (мемлекеттік, ҮЕҰ, бизнес) әлеуметтік қызметкерлердің ұлттық дерекқорын қалыптастыру;
 - барлық халық үшін және ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін психикалық денсаулықтың рөлін күшейту;
 - ҚР-да стигма мен кемсітушілікке қарсы күрес жөніндегі жаңа ұлттық жоспар әзірлеу;
 - түрлі коммуникация арналары арқылы қала және ауыл тұрғындары арасында экологиялық мәдениетті және дүниетанымды тәрбиелеу жөніндегі шараларды жандандыру;
 - балалар психикасының жарақаттарына ықпал ететін ақпарат ағынын сүзу жүйесін жасау.

«Халықаралық аренадағы Қазақстан» форсайт-сессиясының нәтижелері

Ұлы дала өркениеті – халықаралық және ішкі диалогты жандандырудың, сапалы экологиялық жаңғыруды өзектендірудің, Қазақстан қоғамын демократияландырудың арқасында қалыптасқан еуразиялық кеңістіктің орнықты дамуын қалыптастыратын тұрақтылықтың үлгісі.

1) **Демократияландыру және сайлау.** 2035 жылға қарай сайланбалылық пен демократияландыру посткеңестік кеңістіктегі Республика имиджінің өзегіне айналды. Мемлекет пен қоғам арасындағы қоғамдық келісім жаңартылды.

2) **Диалог және медиация.** Қазақстанның БП-дағы және әлемдегі бейбітсүйгіш беделі елді БП-да тұрақтылықты ілгерілету және оған бастамашылық ету орталығы ретінде танытуға мүмкіндік береді. Қазақстан медиативтік технологияларға сүйене отырып, қоғамдық диалог тәжірибесін, өзінің қоғамдық диалог тәжірибесін арттырды. Қазақстан жаһандық экология, медицина, мультимәдениет, инклюзия тақырыптарын ілгерілетуде. Медиация орталығының бұл ұстанымы әлемде мойындалып отыр.

3) **Орталық Азия Хабы.** ҚР елінің бітімгерлік бэкграунды Орталық Азия хабына назар аударуға мүмкіндік берді, бұл Қазақстан Республикасының Қытай-Еуропа, Ресей-Орталық Азияны байланыстыратын «көпір» ретіндегі позициясының маңызды бөлігі болды. Қазақстан Түркі мәдениетінің орталығына, білім беруді, музыканы, туризмді, эко және жасыл экономиканы, жаңа технологияларды дамытудағы Орталық Азия кластеріне айналды. Қазақстан эко және туризм, дала және түркі танымдық туризмінің жаңа форматтарын ұсынды. Халықаралық туризм киелі нысандар айналасында дамуда.

Ұлы дала бейнесі бір мезгілде бүкіл заманауи әлеммен ортақтығын сезіне отырып, өз өркениетінің түп тамыры ретінде көшпелі мәдениетті құрметтеуге тәрбиелеуді нәрлендіреді.

Сарапшылардың пікірінше, 2035 жылға қарай Қазақстанның халықаралық аренадағы бейнесі былайша дамитын болады.

Қазақстандық демократияландыру. Республикада сайлау тетіктері белсенді жұмыс істейді. ЖАО мен Ашық үкіметтің қызметі ІТ-технологиялардың, мемлекеттік басқаруға бизнес-тәсілдерді енгізудің арқасында қоғамдық бақылауда (ресурстар, ашық бюджет, ішкі саясаттың басымдықтары). Қазақстан өзін көпұлтты мемлекет ретінде танытуды жалғастыруда. Ел-мемлекеттің қайнау нүктесіз дамуының мысалы. Әлеуметтік инновациялар мен медиативтік технологиялар белсенді енгізілуде. Кері байланысқа бағытталған мемлекет пен қоғамның өзара іс-қимылының инклюзивті стратегиялары дамуда. Әлеуметтік кәсіпкерлік дамуда. Мақсатты қорлар, мақсатты акселераторлар, инновациялық орталықтар құрылуда. Қоғамда желілік өзара іс-қимылдың дамуы және азаматтардың жеке бостандықтарын құрметтеу құндылықтарын, бәсекеге қабілеттілікті, прагматизмді, өзінің тарихы мен өзіндік ерекшелігін, білімге табынуды қолдау өсуде.

Қазақстан-диалог алаңы 2.0. ҚР СІМ бүкіл әлемдегі бейбітшілікті қолдау жөніндегі бастамалар арқылы елдің әлемдік алаңдардағы бейбітсүйгіш имиджін

ілгерілетеді. Қазақстан-Қытай-Еуропа, Ресей-ОА транзиттік орын ауыстыруға арналған көлік хабы (дәліз). Қазақстан-Түркизм идеясына негізделген мәдени орталық. Университеттердің дамуы мен мәдени кооперация өсуде. ОА алаңдарында музыка/өнер/Бейнелеу өнері, кино және спорт (оның ішінде ұлттық спорт) белсенді түрде ілгерілетілуде.

Қазақстан-білім беруді, музыканы, эко және жасыл экономиканы, жаңа технологияларды дамытудағы ОА өңірлік хабы. Медицина, IT-мамандықтар, музыка, өнер бойынша әлемдік деңгейдегі университеттердің ашылуы. Қазақстан-Орталық Азиядағы эко-дала туризмінің орталығы. Туристер үшін дестинациялар жоғары қызмет көрсетуге дайын. Ел іс жүзінде Орталық Азия Италиясы болып табылады, онда ерекше ұлттық тағамдар (оның ішінде елдің 130 ұлт өкілдерінің барлық тағамдарының тағамдары) туристер үшін қолайлы орта болып табылады. Сонымен қатар, мұнда дала, экологиялық, оқшау, этнотуризм, түркі танымдық туризмінің орталығы бар. Қазақстан-ББК, табиғи ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру және әлемдік нарыққа экологиялық тауарлар өндіру орталығы (уылдырық, жылқы еті, қымыз, апорт, қызғалдақ, целлюлоза, мақта, экологиялық косметика және т.б.).

Қажетті форматтарды, саясаттар мен технологияларды қолдаусыз трендтердің жиынтығы жағымсыз сценарийлерге де әкелуі мүмкін:

Қазақстан ОА-да экономикалық және саяси көшбасшылықты жоғалтуда, барған сайын әлемдік өндірістік тізбектер үшін шикізат және ресурс қосалқысына айналуға.

- Даму және тұрақтылық орталығы Өзбекстанға көшірілді. Қазақстан Қытайдың ықпал ету аймағына көбірек кетіп жатыр.

- Түркі интеграциясы идеясы жүзеге аспады және тек қағаз жүзінде ғана бар.

Экономикалық жағдайдың нашарлауы зайырлылықты төмендетеді және радикалды көңіл-күйді күшейтеді. Білікті мамандардың кетуі күшеюде.

ТРЕНДТЕР

«АҚШ пен ҚХР арасындағы қарама – қайшылықтың өсуі-әлемдегі шиеленістердің бірі» тренді. Өзінің сыртқы саясатының көпвекторлы сипатын ескере отырып, Қазақстан тактикалық әріптестікті таңдау қажеттілігін сезінуде.

«Қытай тұлғасымен» центризмнің өсуі салдарынан Қытайдың Қазақстанға ықпалының күшеюі» тренді. Бұл тренд біздің ішкі саяси күн тәртібімізге де, сондай-ақ елдің өңірлік күн тәртібі векторларының мазмұнына да қысым көрсетеді. Тәуекелдер: өндірістің төмендеуі және Бизнесінің шығындары; сыртқы жеткізушілерге жоғары тәуелділік; Қытай экономикасы мен саясатына толық тәуелділік. Мүмкіндіктер: Аз ТМЭӘК-пен ынтымақтастық, мемлекетаралық интеграцияны күшейту Орталық Азияның су ресурстарын бөлу ісіндегі өз ұстанымдарын жақсартуға мүмкіндік береді.

«Посткеңестік кеңістіктегі фрагментация» тренді. Біз посткеңестік кеңістіктегі жасырын және ашық қақтығыстардың болуы туралы айтып отырмыз, бұл фрагментацияның одан әрі артуын көрсетеді. Бұл жерде қатысушылар Қазақстанның өзін Алтын Орданың мұрагері ретінде көрсетіп отырғанын,

сондықтан еуразиялық елдердің осы акценттерді түсінуі мен барабар қабылдауы маңызды екенін айтты.

«Ресейге санкциялық қысымның өсуі және ЕАЭО елдері үшін экономикалық факторлардың нашарлауы» тренді. Қазақстан ТМД, Еуразия форматтарындағы өзара халықаралық міндеттемелерді сақтау қажеттігін ескере отырып, сондай-ақ осы санкциялар салдарының ықпалына түсіп отыр. Тәуекелдер: санкциялар соғысы, халықаралық қоғамдастықтың Ресейге деген қысымы, ал ТМД, Еуразия форматтарындағы өзара халықаралық міндеттемелерді сақтау қажеттілігін ескере отырып, Қазақстан соққыға жығылады. Мүмкіндіктер: интеграцияны және трансшекаралық кооперацияны күшейту үшін ынтымақтастықты арттыру.

«Орталық Азиядағы су ресурстары үшін күресті күшейту» тренді. Шекара маңындағы өзендерді пайдалану проблемалары елдің сыртқы және ішкі саясатында барған сайын маңызды рөл атқаратын болады. Тәуекелдер: елдің мемлекеттік менеджментінің климаттық өзгерістерді басқара алмауы елдің экологиясына теріс әсер етеді, ҚР-ға экологиялық және климаттық катаклизмдер әсерінің өсуі. Мүмкіндіктер: өңірде кооперацияны арттыру су проблемаларын реттеуге, трансшекаралық ынтымақтастықты күшейтуге, экологиялық проблемаларды шешу бойынша бірлескен мониторингтік базаның пайда болуына мүмкіндік береді.

«Орталық Азия өңіріндегі мәдени және өзге де интеграцияны күшейту және түркі кластерін қалыптастыру – уақыт талабы» тренді. Отандық және шетелдік сарапшылардың пікірінше, ОА-мен жақындасу процестері қайтымсыз сипатқа ие болады. Ал өңірдегі ынтымақтастық деңгейін арттыруға сұраныс артатын болады. Тәуекелдер: өңір елдерінің жақындасуының маңыздылығын түсінудің нашарлауы салдарынан елдердің мәдени интеграциясының төмендеуі, кооперацияның жаңа форматтарында елдердің мүдделілігінің жеткіліксіздігі, қатысушы елдердің әртүрлі векторлық мүдделері интеграциялық процестер тонусының әлсіреуіне, туризм инфрақұрылымының дамымауына, басқа елдерден келген саяхатшылардың туризмге сұранысының төмен болуына себеп болуы мүмкін. Мүмкіндіктер: Қазақстан үшін ОА-да мәдениетті ілгерілету (музыка, қолөнер, туризм, спорт, білім беру), өңірде, әсіресе, шетелдік және отандық туристерді тарту орталықтары ретінде киелі объектілердің жанында туризмнің әртүрлі нысандарын дамыту, жеке және ерекше отандық өніммен әлемдік нарыққа шығу әлеуеті өсіп келеді.

«Азаматтардың мемлекет пен азаматтық қоғамның тепе-тең ынтымақтастығына сұранысының өсуі» тренді. Y және Z ұрпақтарында жаңа талаптар санының өсуін қатысушы жастардың жаңа цифрлық ұрпағының пайда болуы, оларды лайықты еңбек және демалыс жағдайларымен қамтамасыз ету үшін мемлекеттік менеджменттің сапасына қойылатын талаптар өсіп келе жатқан қазақстандықтардың прагматизмінің өсуі салдарынан атап өтті.

«Мемлекеттік қызметшілердің әлеуметтік медиадағы ашықтығының өсуі» тренді. Өйткені қоғамда мемлекеттік қызметшілердің ашықтығына, оның ішінде олардың жауапкершілігін арттыруға және билікті дербестендіруге қойылатын талаптар күшейе түседі.

«Сапалы мемлекеттік басқару мен қызметтерге сұраныстың өсуі» тренді. Мемлекет пен қоғам коммуникациясының, билікті қоғамдық бақылаудың жаңа

тетіктеріне деген сұраныс өзекті етілуде. Тәуекелдер: елдегі наразылық пікірі мен дағдарыстық құбылыстар деңгейінің өсуі, көші-қон салдарынан елден «мидың кемуі», жаппай урбандалу жағдайында ауылдың тозуы, идеологиялық контенттің жеткіліксіз толтырылуы, адами капитал сапасының төмендігі реформалардың баяулауына түрткі болады. Мүмкіндіктер: "қоғамдық шартты" трансформациялау, медиативтік және ақпараттық технологиялар көмегімен мемлекет пен қоғамның инклюзивті стратегиялық коммуникацияларын дамыту, мемлекеттік басқаруға бизнес-стратегияларды енгізу, мемлекет пен қоғам арасындағы сапалы ақпарат алмасу елдің эволюциялық дамуына әкеледі.

ФОРМАТТАР, САЯСАТТАР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР

- «Ашық үкімет» форматын енгізу;
- «Қауіпсіз мемлекет» мемлекеттік ақпараттық жүйесін әзірлеу;
- Қоғамдық бақылау тетіктерін дамыту;
- Әлеуметтік саладағы жеке бастамаларды қолдау үшін республикалық және жеке акселераторлар мен мақсатты қорлар, инновациялық орталықтар желісін құру;
- Мақсатты қорлар, мақсатты акселераторлар, инновациялық орталықтар;
- Әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту;
- Жергілікті қауымдастықтардың қатысуымен форсайт-аумақтар;
- Халықаралық туристік жәрмеңкелер мен көрмелер, оқиғалар туризмі, түркі танымдық туризмі;
- Музыкалық фестивальдер, қолөнершілердің ынтымақтастығы;
- Киелі нысандар айналасында халықаралық туризмді дамыту;
- ОА Хаб (білім, IT, экология, туризм, музыка);
- Түркі кластерін қалыптастыру;
- Орта Азия республикалары конгломератының дамуы;
- Жоғары сапалы тауарларды жаппай өндіруге арналған мақта алқабы (Кремний алқабының аналогы);
- Олардың туындылары (ББҚ, қолөнер және т.);
- Тауаша бизнес-жобалар:
- «Ұлы Жібек жолы» трансұлттық брендін дамыту;
- Еуропалық Шенген аналогын іске қосу-Silk Visa бірыңғай визасы;
- Аймақтың ОА Табиғи ресурстар мониторингінің сандық экологиялық платформасы;
- Қолданбалы медиация институты;
- Әлеуметтік өзгерістерді зерттеу орталығы.

БОЛАШАҚҚА ЖЕТУ БОЙЫНША ҰСЫНЫСТАР

- ашық үкімет технологияларын, сайлау тәжірибесін, әлеуметтік кәсіпкерлікті қолдауды, мемлекеттік аппарат жұмысындағы инклюзивті тәсілдерді зерделеу, меңгеру және енгізу;
- ресурстарды жаңартуға негізделген тұйық циклді экономиканы дамыту. Оның негізінде экотуризмді, ББҚ, медициналық препараттар, бірегей өнімдерді экспортқа шығаруды ілгерілету;

- орталық Азия кооперациясын дамытуға бағытталған экономикалық және гуманитарлық халықаралық жобаларды (Білім, мәдениет, қолөнер және т. б.), Еуразиялық трансшекаралық өзара іс-қимылды дамыту;
- медиация және диалог орталығы ретінде елді танымал ету мәселелерін сараптамалық сүйемелдеуді арттыру;
- институттар құру, диалог алаңдарын дамыту, ҮЕҰ, қоғамдастықтар, өңірдегі ОА елдерінің субмәдениеттерінің гуманитарлық өзара іс-қимылын дамыту;
- мемлекеттің сервистік мүмкіндіктерін жетілдіру, ақпараттық технологиялардың көмегімен мемлекеттік басқаруға бизнес-тәсілдерді енгізу жөнінде нормативтік актілер әзірлеу □ ;
- халықтың және Бизнесінің атқарушы билікке ықпал ету тетігі ретінде әлеуметтік желілердегі өкілдіктің өсуі арқылы мемлекеттік қызметшілерді дербестендіруді арттыру;
- әлеуметтік шығармашылықты, МЖӨ тетіктерін, мақсатты қорларды, мақсатты акселераторларды, инновациялық орталықтарды қолдау арқылы желілік өзара іс-қимылды қолдау жөніндегі бағдарламаны құру;
- ақпараттық технологияларды дамыту және оларды мемлекеттік басқаруда қолдану аясын кеңейту жөніндегі нормативтік база құру;;
- жеке туризмге қайта бағдарлау бойынша маркетингтік іс - шаралар өткізу, халықаралық туристік жәрмеңкелер мен көрмелер, роуд-шоу өткізу;
- туризм, білім беру, мәдениет және спорттың ОА өңірінде кластер құраушы элементтер ретінде қалыптасуы саласында институционалдық реформалар жүргізу;
- киелі нысандар айналасында халықаралық туризмді дамыту;
- визит орталықтарын құру, туристік бизнесті оқытуды сертификаттау;
- ББҚ компоненттері мен өнімдерін, сауықтыру өнімдерін өңдеу және өндіру бойынша бизнес пен мүдделі қоғамдастықтардың бастамаларын дамыту үшін жағдай жасау.

ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

- ББҚ-биологиялық белсенді қоспалар
- МЖӘ-мемлекеттік-жекешелік әріптестік
- ЕАЭО-Еуразиялық экономикалық одақ
- ЕП-Еуразиялық кеңістік
- ҚХР-Қытай Халық Республикасы
- ҚР СІМ-Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрлігі
- ЖАО-жергілікті атқарушы органдар
- ШОБ-шағын және орта бизнес
- ҮЕҰ-үкіметтік емес ұйымдар
- ҚР-Қазақстан Республикасы
- БАҚ-бұқаралық ақпарат құралдары
- ТМД-Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы
- АҚШ-Америка Құрама Штаттары
- ОА-Орталық Азия
- Орталық Азия хабы
- АзТМЭӘК - Азия мен Тынық мұхитқа арналған экономикалық және әлеуметтік комиссия
- AR-augmented reality (кеңейтілген шындық)
- IT-information technology (Ақпараттық технологиялар)
- PBL-problem-based learning (проблемалық-бағытталған оқыту әдістемесі)
- STEM-science, technology, engineering, mathematics (ғылым, технология, инженерия және математика)
- VR-virtual reality (виртуалды шындық)

Содержание

ВВЕДЕНИЕ	23
Результаты форсайт-сессии «Формирование образа казахстанца» (17 – 19 августа 2020 г.)	24
Результаты форсайт-сессии «Формирование инклюзивного мировоззрения и инклюзивного общества» (20 – 22 августа 2020 г.)	30
Результаты форсайт-сессии «Казахстан на международной арене» (24 – 26 августа 2020 г.)	36
СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ	41

ВВЕДЕНИЕ

Материалы о результатах форсайтных исследований в сфере модернизации общественного сознания подготовлены НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру» при поддержке Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан. Форсайтные исследования проводились на основе методологии Rapid Foresight, позволяющей его участникам создать прогноз относительно будущего, путей его достижения и объединения людей для реализации их представлений о будущем, а также создание сценариев будущего среднесрочной перспективы в изучаемой области исследования.

В данном пособии собраны результаты проведенных форсайтных сессий по направлениям «Формирование образа казахстанца будущего», «Формирование инклюзивного мировоззрения и инклюзивного общества» и «Казахстан на международной арене».

На форсайт-сессиях состоялось экспертное обсуждение трендов, угроз, возможностей и перспектив в обозначенных сферах, а также создание образа будущего в изучаемой области исследования.

В форсайт-сессиях приняли участие представители научного и экспертного сообщества, центральных и местных исполнительных органов, бизнес-сообщества, неправительственного сектора, высококвалифицированные специалисты, имеющие практический опыт в обозначенных сферах.

По итогам обсуждения участники выработали видение образа Казахстана в обозначенных направлениях, которые представлены далее.

Результаты форсайт-сессии по направлению «Формирование образа казахстанца будущего»

Цифровой номад

Человек - микроцентр компетенций

2035 год

Скорость изменений, появление новых технологических решений, глобализационная взаимозависимость формируют новый облик мира и требуют человека нового типа, органично вписывающегося в современные быстро меняющиеся реалии. Образ молодого казахстанца, по мнению участников, отражен в Цифровом номаде.

Цифровой номад обладает рядом важных качеств, выраженных в следующих компетенциях(грамотность)

- **Экзистенциальная антихрупкость:** умение жить и действовать в условиях неопределенности, гибкость и готовность к изменению себя.
- **Эволюционная грамотность:** умение интегрироваться в мир и иметь индивидуальную программу роста, умение мыслить глобально.
- **Цифровая грамотность** - «Кибер-человек»: умение использовать «цифру» во всех сферах деятельности.
- **Эмоциональная грамотность:** навык позитивной коммуникации и психической устойчивости.
- **Физическая грамотность** – здоровье как капитал, формирование здорового образа жизни.

Глобализационные процессы создают новые запросы на профессиональные и личностные компетенции. Не вызывает сомнений, что формирование образа казахстанца происходит в следующих сферах: семья, образование и общество. По мнению участников к 2035 году произойдет кардинальная трансформация функций как семьи, общества так и системы образования.

Семья, являясь важным субъектом в социализации ребенка, будет более осознанно подходить к вопросу методов воспитания и выбора образовательных программ, ввиду несоответствия школьной и вузовской системы потребностям рынка. Инициатива в данных вопросах переходит в руки «осознанного родителя». Многие семьи, при наличии возможностей предпочтут домашнее обучение. Семья становится профессиональными со-тренером в подготовке специалистов. Роль «осознанного родителя» скорее будут выполнять матери.

Образование будет построено на цифре. Школа будет лично ориентирована, создавая индивидуальные траектории и программы обучения. Диагностика способностей ученика и индивидуальное развитие личности станут важными направлениями школьной программы.

Колледжи станут ядром профессионального образования. Вузы потеряют свое первостепенное значение в получении профессий и трансляции знаний. Молодые люди будут нацелены на получение конкретных компетенции, а не полного цикла высшего образования. Востребованными станут программы

сертификации и краткосрочных курсов. На протяжении всей жизни человеку придется обновлять свои знания или переучиваться. В связи с этим, актуальность дорогостоящего высшего образования будет сведена к минимуму.

Общество. Молодой человек интересуется политикой и вовлечен в политические процессы через цифровое правительство. Вовлечение граждан в управлении государством за счет выборности и общественного контроля.

Гражданство становится временным явлением, которое можно поменять/изменить согласно несложным миграционным правилам. Местоположение больше не будет влиять на доступ к жизненно необходимым ресурсам. Переезды и новые дислокации станут обыденностью. Все большее значение приобретают мегаполисы и агломерации, где концентрируются культурные, экономические и прочие ресурсы. «Мировое гражданство» (global citizen), человек мира, космополит станут характеристиками молодого человека.

Совокупность трендов, без поддержки необходимых форматов, политик и технологий может привести к негативным сценариям:

1. Разделение молодежи на малочисленную прослойку интеллектуалов и огромной массы маргинальных слоев с низким уровнем образования.
2. Радикализация молодежи, ввиду социально-экономического спада.
3. Неконкурентоспособность казахстанской молодежи на глобальном рынке труда.
4. Молодежь становится объектом манипулятивной пропаганды.

ТРЕНДЫ

Очевидно, что формирование мировоззренческих установок молодого поколения происходит не без воздействия внешней среды. В этой связи важным тактом в форсайтной сессии является изучение трендов, под которыми понимаются объективно существующие процессы постепенного качественного или количественного изменения, длительностью в рамках хотя бы одного из горизонтов карты времени.

Участники сессии выделили тренды, имеющие высокий уровень влияния на молодое поколение.

Тренд «Рост инфантилизации и иждивенческих настроений в обществе». Участники сессии отметили, что, скорее всего данный тренд будет усиливаться в ближайшем будущем. Чему способствует рост безработицы, рост маргинальной молодежи, последствия пандемии, акцент государственной политики на помощи социально-уязвимым слоям населения, патернализм. Угрозы, исходящие от тренда: рост числа безработной, необучающейся молодежи, спад социально-экономической активности, экономический кризис.

Тренд «Усиливающееся влияние глобализации на идентичность казахстанской молодежи и ее дифференциацию». Тренд будет иметь тенденцию к нарастанию в среднем горизонте (2025 год). Рост миграции, увеличение влияния мировой культуры, появление субкультур являются факторами ускорения и усиления данного тренда. Угрозами в этом случае будут являться: размывание этнической уникальности, утрата родного языка, слабая связь с этнической культурой. Возможностями выступят: определение элементов идентичности,

формирование компетентности межкультурного диалога, культурной эмпатии, полиязычности, кросс-культурной компетенции.

Тренд «Рост несоответствия получаемых навыков и компетенций в традиционной системе образования к быстро меняющемуся рынку труда». Данный тренд актуален в текущем моменте и имеет тенденцию к нарастанию. Факторами для этого служат кризис образовательной системы и ее неспособности реагировать на потребности рынка. Угрозы: учебная миграция, нехватка квалифицированных кадров (с цифровыми компетенциями), снижение конкурентных показателей, зависимость от учителя. Из тренда вытекают и новые возможности. Следуя принципу «спрос рождает предложение», на рынке образования возникают новые ниши для обучения молодежи. Для того, чтобы подготовиться к той или иной профессии уже не придется обучаться как минимум 4 года на бакалавриате. Набирают популярность отдельные курсы и тренинги, обучающие определенным навыкам и умениям, как «гибким», так и «жестким». Уже сейчас можно пройти отдельные курсы и тренинги по таким навыкам как эмоциональный интеллект, критическое мышление и др.

Тренд «Рост цифровизации и создание индивидуальных траекторий профессионального становления с детства». Тренд имеет потенциал к нарастанию уже в среднем горизонте и представляет угрозу для традиционной системы образования. Угрозы: увеличение разрыва в получении образования между сельскими и городскими жителями, цифровое неравенство внутри страны и в мировом масштабе, снижение эмоционального интеллекта (зависимость от гаджетов), снижение значимости социального взаимодействия (человек 40 квадратов), отсутствие «цифровой гигиены». Возможностями являются формирование навыков цифровой грамотности в массовом масштабе, возможность работать и учиться по всему миру, возможность целенаправленной и индивидуальной подготовки ребенка, формирование цифровых методик преподавания с качественным контентом, доступность образования вне зависимости от социального статуса и места локации при наличии гаджетов.

Тренд «Рост религиозных настроений и проникновение ее в рабочую сферу». Участники акцентировали внимание на положительном влиянии данного тренда: к примеру, культивирование и использование тех религиозных практик, направленных на формирование таких качеств как трудолюбие, работа над собой, повышение профессионализма и т.д. Угроза: Радикализация, экстремизм, неспособность соответствующих органов проводить адекватную политику и неспособность регулировать процесс. Возможности: использование мусульманских практик для профессионального роста.

Тренд «Устойчивая урбанизация и рурализация городской культуры в крупных городах и областных центрах». Тренд имеет тенденцию к нарастанию. Уже сегодня, мы наблюдаем социальный и ценностно-нормативный разрыв между городской и сельской молодежью. Угрозы: социальные протесты, рост дифференциации молодежной среды, неоднородности и формирования различных субкультур.

Тренд «Массовое использование предельно-индивидуальных программ развития для детей, молодежи и специалистов». Угрозы: узкая специализация, кризис гуманитарного образования. Возможности: развитие центров сертификации, специализированные центры повышения квалификации, развитие конкурентной среды.

Тренд «Устойчивый отход от наемной работы - все больше молодых людей выбирают предпринимательство». Тренд будет усиливаться в среднем горизонте (2025 год) и имеет потенциал к нарастанию в силу следующих факторов развитие цифровых технологий, программы поддержки МСБ, рост различных платформ для заработка, аутсорсинг, дистанционная работа. Угрозы: отсутствие пенсионных отчислений, теневая экономика. Возможности: формирование и усиление среднего класса, развитие креативного класса и творческой инициативы, развитие малого и среднего бизнеса.

Тренд «Повышение брачного возраста - особенно в северных и восточных регионах и изменение гендерной ментальности». Тренд имеет тенденцию к нарастанию. Угрозы: демографический спад (неравномерность), движение «childfree» (добровольная бездетность), кризис семьи и института брака, увеличение числа одиноких людей, семейное насилие, суицид, рост радикального феминизма. Возможности: осознанный родитель, крепкие семьи, финансовая ответственность, повышение занятости трудоспособного населения.

ФОРМАТЫ, ПОЛИТИКИ, ТЕХНОЛОГИИ

Цифровые платформы диагностики талантов, навыков и стресса

1. Узнай себя и развивай свои таланты целенаправленно.
2. Сценарная диагностика личных навыков на основе геймификации – диагностические игры, позволяющие определить стратегии поведения.
3. Сбор цифрового следа – мониторинг внимания, предпочитаемых фильмов (синемология), настроения, принимаемых решений, для определения текущего состояния и выявления причин стресса.
4. Выработка ежедневных и долгосрочных рекомендаций в самообучении и развитии личных и профессиональных навыков.

Открытые виртуальные (AR/VR) практики на предприятиях

1. Ведущие предприятия отраслей будут делать прямые трансляции работы специалистов для наблюдения за их работой со стороны (металлургия, медицина, строительство, машиностроение и т.д.).
2. Каждый желающий сможет подключиться к виртуальным трансляциям и посмотреть на работу специалиста в реальном времени.
3. Это позволит молодым специалистам определяться с выбором профессий, наблюдая за реальной работой специалиста (это будет требовать от предприятия высокой культуры труда).
4. Профессионалы, которые выбрали специализацию будут подключаться к базе знаний предприятий, проходить на них виртуальную стажировку и далее работать у них.

Лига цифровых частых школ и вузов, специализированных авторских курсов

1. Обучение не ограничено территорией, цифровые платформы создают возможность обучаться в любом вузе мира.
2. Много тем и направлений частного специализированного обучения, выбирай по интересам и ищи свои предпочтения.
3. Множество открытых площадок вокруг университетов сделает обучение доступным, важным станет понимание что тебе нужно.
4. Обучение face-to-face («лицом к лицу») станет элитарным.

Человек будущего – микроцентр компетенций в сетевом сообществе профессионалов

1. Развитие систем накопления личного и профессионального опыта, его систематизации на основе искусственного интеллекта.
2. Выявление потенциальных зон развития и «подтягивание» знаний ближайшего развития из национальной базы знаний.
3. На основе личного опыта система подгружает теоретические наработки и передовую практику в вашей области для личного ознакомления и использования.
4. Каждый профессионал становится центром распространения авторского знания – проводит тренинги, мастер-классы и т.д.

Помимо, вышеназванных форматов, участниками сессии были предложены следующие:

– Новые профессии в области личностных программ развития и карьеры. Формирование индивидуальных траекторий сформирует запрос на тренеров, коучеров и новых специальностей, способных в комплексном формате работать над личностным и профессиональным ростом ребенка, подростка, студента, специалиста.

– Центры сертификации по подтверждению компетенций. Востребованными станут программы сертификации и краткосрочных курсов. На протяжении всей жизни человеку придется обновлять свои знания или переучиваться. В связи с этим, актуальность дорогостоящего высшего образования будет сведена к минимуму. Трансляция знания будет идти через цифру, но она будет построена вокруг личности. Предприятия будут создавать свои системы баз данных и свои цифровые школы, которые позволят готовить для себя кадры.

– Семья-комьюнити. В то же время, семья как социальный институт переживает кризис и не способна, в полной мере реализовать воспитательные функции. Общество готово разделить обязанности семьи через создание сетевых общественных организаций «Семья-комьюнити» и решать вопросы когнитивного характера.

– Домашнее элитарное образование. Многие семьи, при наличии возможностей предпочтут домашнее обучение. Родители будут играть роль ментора, формируя ценностные установки детей: любовь к родине и личные качества. Ребенок, находясь в знакомой благоприятной обстановке имеет возможность максимально раскрыть свои таланты. Семья становится профессиональными со-тренером в подготовке специалистов. Роль «осознанного родителя» скорее будут выполнять матери. Женщины, более прагматичны, по мнению экспертов.

– Центры сопровождения семьи в контексте формирования качеств «осознанного родителя». Центры, где будут обучать на профессиональном уровне навыкам «осознанного родителя».

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ДОСТИЖЕНИЮ БУДУЩЕГО

Участники сессии предложили следующие рекомендации для достижения желаемого образа будущего:

– Продлить оплачиваемый отпуск по уходу за ребенком для родителей, чтобы они могли проводить больше времени со своими детьми в своем доме с одного года до трех, в целях формирования института «осознанного родителя».

– Создать агентство, с расширенным спектром высококачественных услуг по уходу за детьми для раннего развития детей.

– Изучить подходы европейских стран к установлению максимума родительских сборов независимо от дохода. Провести политический, правовой и экономический анализ.

– Расширить спектр внеклассных услуг в школах или общественных центрах.

– Реализовать программу по строительству и модернизации объектов физкультуры и школьного спорта.

– Увеличить финансирование в цифровые, STEM, творческие и другие фонды повышения квалификации.

– Ценить и поощрять роль дополнительного образования и обучения.

– Обеспечить культуру непрерывного обучения среди сотрудников с упором на повышение уровня непрерывного обучения.

– Признать роль общинного образования и его жизненно важную роль в наших сообществах посредством поддержки его схем и инициатив после COVID-19.

Результаты форсайт-сессии по направлению «Формирование инклюзивного мировоззрения и инклюзивного общества»

Вместе в будущее

1. Сетевые сообщества по интересам, ценностям и сферам деятельности. Развитие новых форматов инклюзивного образования, бизнеса и миграции внутри сообществ. Включение в проекты элементов инклюзии – общепринятый стандарт и культурный код.

2. Кластеры по социализации и реабилитации для каждой категории, нуждающейся в поддержке. Развитие платформ по комплексному обслуживанию людей с особыми потребностями. Расширение экосистем с собственной социальной валютой и особыми условиями для социального предпринимательства.

3. Социальный работник нового образца – профессия будущего. Трансформация социальной работы в Казахстане. Новые подходы и форматы на рынке социальных услуг. Индивидуальные траектории развития в образовании, карьере и профессиональном росте, выстраиваемые социальными работниками.

Образ будущего инклюзивного общества в Казахстане к 2035 году, по мнению экспертов, будет развиваться следующим образом.

Гражданское общество. Демократизация, либерализация и мобилизация гражданских групп ведут к укреплению и расширению гражданского общества, к более регулярному и системному взаимодействию государственного сектора и бизнеса с неправительственными организациями и гражданскими объединениями. Большая часть взаимодействия будет происходить в онлайн-режиме. Будет создана и развита среда, позволяющая открыто, честно и конструктивно обсуждать причины стигматизации и ее последствия. Гражданское сообщество, включая и национальные, и международные НПО, в будущем сформируют новые сетевые сообщества, что укрепит права и возможности уязвимых групп и коллаборацию между разными стейкхолдерами. Развитие сетевых сообществ по различным направлениям – онлайн-объединения по интересам, ценностям и сферам деятельности. Волонтерские движения становятся устойчиво развивающимися проектами, включающими в свою деятельность доступное образование и практику для волонтеров, а также рынок доступных социальных услуг для целевых аудиторий.

Образование. В образовательном процессе будет устойчивый отход от парадигмы стандартизации в сторону персонификации обучения. Индивидуальные образовательные траектории в будущем становятся нормой для каждого. Стоит ожидать массовое внедрение индивидуальных планов обучения в качестве меры для поддержки детей с особыми потребностями, а далее – как формат обучения каждого учащегося, давая возможность выбрать предметы и темы для обучения, количество элективов превысит количество обязательных к изучению предметов. Повысится востребованность социальных педагогов.

Занятость. Повысится значимость профессиональной идентичности. С учетом появления новых профессий будут выстроены новые программы переподготовки. Профессиональная ориентация, как и непрерывное образование, станет обязательным условием жизни каждого. Занятость социально уязвимых категорий населения будет обеспечиваться за счет расширения условий для социального предпринимательства. Произойдет массовое развитие социального предпринимательства и формирование конкурентной среды в нем. Повысится социальная ответственность МСБ.

Социальная работа. Произойдет трансформация социальной работы в Казахстане. Появится центральный государственный орган – Министерство по делам семьи и детства. Будут применяться новые подходы и форматы на рынке социальных услуг. Будут сформированы специальные бригады в инклюзивной сфере с целью улучшения жизни людей из числа социально уязвимых категорий населения в зависимости от их потребности. Бригада, состоящая из нескольких специалистов разного профиля, закрепляется за одним клиентом – получателем социальных услуг. Данный бригадный подход будет применяться и в работе с отдаленными селами через онлайн-формат. Социальные работники будут вести сопровождение при трудоустройстве и адаптации лиц с особыми потребностями. От казахстанского бизнес-сообщества будет сформирован отдельный пул социальных работников. Будет создана сеть социальных навигаторов, которые будут помогать в поиске выхода из сложных жизненных ситуаций.

Культура и СМИ. Культурные организации, социальные сети, СМИ будут ориентированы на формирование инклюзивного мировоззрения. Будет развиваться социальная журналистика. Художественные фильмы, мультфильмы, сказки будут с участием с особыми потребностями. Будет выстроена система воспитания экологической культуры, формирования экологического мышления, экологического сознания и экологического мировоззрения через различные каналы коммуникации, включая СМИ. Культура, экология и инклюзия станут основой идеологии казахстанцев, сформированной на базе шести принципов «Рухани жаңғыру».

Инклюзия – это не просто создание условий для социально уязвимых категорий населения, но и процесс их реального включения в общественную жизнь. К 2035 году в казахстанском обществе для полной реализации прав данных категорий все еще будет недостаточно развита системность государственной политики в сфере экономики и труда. Совокупность трендов, без поддержки необходимых форматов, политик и технологий может привести и к негативным сценариям:

- Рост разрыва между массовым и элитным образованием, обучение значительной части передовой молодежи за рубежом, кризис системы массового образования.

- Патернализм большинства населения.

- Десоциализация значительной части населения в результате цифровой безграмотности и выпадения из сетей жизнеобеспечения.

– Дефицит ресурсов для развития территорий, экономическая и экологическая безграмотность населения.

ТРЕНДЫ

Тренд «Рост расслоения общества». Этот тренд в перспективе приведет к появлению общества обслуживания и общества потребления. Общество расслаивается не только по уровню доходов, но и по многим другим критериям и признакам. Влияние на картину расслоения общества оказывает и рост социальных проблем (особенно в условиях пандемии обостряются многие латентные проблемы), безработица и т.д. Наблюдается рост протестных настроений. Устойчивые процессы урбанизации и рурализации усиливаются, но разрыв между инфраструктурами, развитием, техническим оснащением города и села неизбежно увеличивается. Угрозы: рост иждивенческих настроений.

Тренд «Рост кризиса идентичности». Современный социум утратил устойчивые социальные общности. Наблюдается трансформация ценностей, изменение структуры образования, требований к рабочим навыкам (например, формирование новых специальностей и профессий (сложных и не всем понятных) и девальвацию прежних (понятных и простых). Современные тенденции диктуют новые качества для успешной работы, карьеры и развития. Возможности: атлас новых профессий. Угрозы: не у всех хватает ресурсов и возможностей соответствовать современным требованиям и перестраиваться в эпоху «инноваций и постоянных изменений».

Тренд «Повышение миграционных процессов в Казахстане». Проблема миграции приобретает все большую социально-политическую остроту и актуальность в силу масштабов миграционных потоков и их последствий для республики. Массовые миграции сопровождаются потерями квалифицированных специалистов и чреваты серьезными социально-экономическими и политическими последствиями государства. Угрозы: отток талантливой молодежи.

Тренд «Снижение актуальности семьи как института». Наблюдается отход от традиционных семейных принципов и устоев. На институт семьи оказывает влияние западные тренды и ценности, в частности, появление семей, так называемых «childfree» (добровольная бездетность). Растет уровень заболеваемости и инвалидизации. При высоком показателе заболеваемости детей увеличивается роль женщины. Возможности: матери организуют сообщества помощи, ассоциации, начинают развивать социальное предпринимательство, собственный бизнес, активно принимают участие в общественных и политических процессах.

Тренд «Рост социального сиротства». Причинами роста в обществе социальных сирот является усиление неравномерности доходов граждан, имущественного расслоения, кризиса института семьи и общественных ценностей. Угрозы: социальное сиротство порождает ряд последствий, вызывающих девиантный характер социализации детей, оставшихся без попечения родителей.

Тренд «Увеличение социального контента в информационном поле, направленного на дестигматизацию». В обществе наблюдается общее снижение толерантности. Нынешняя вспышка COVID-19 провоцирует стигматизацию и дискриминационное поведение общества. Процесс стигматизации имеет

непосредственное отношение и к социальной работе, поскольку факт потребления социальных услуг, как правило, стигматизирует клиентов. Возможности: СМИ играют важную роль в развитии инклюзивного общества в Казахстане через пропаганду и формирование инклюзивной культуры в социуме.

Тренд «Увеличение гражданской активности НПО и иных организаций (волонтерство, меценатство, частные лица), ориентированных на оказание социальных услуг». НПО Казахстана активно продвигают реализацию права на инклюзии в образовании и обществе в целом. Помимо роли национальных и локальных НПО, нельзя не отметить влияние международных НПО и фондов. Данные организации дают рекомендации государству по усилению инклюзивности общества. Угрозы: протестные настроения, что может повернуть вектор этой активности в политические и демонстрационные акции или подорвать готовность государства к сотрудничеству и репрезентации третьего сектора в политико-управленческих процессах. Возможности: позиционирование гражданского общества как партнера позволит укрепить инклюзивные трансформации в обществе.

Тренд «Развитие самообразования и рост индивидуальных траекторий образования». Намечается тенденция развития самообразования и индивидуальных траекторий в обучении. Все больше учащихся независимо обучаются, используя технологии, вне школы, а также выдвигают запросы на персонификацию в обучении в контексте формальной школы. Возможности: укрепление образования на протяжении всей жизни, то есть непрерывного образования, также станет следствием персонификации в обучении. Угрозы: снижение возможностей социализации, в частности для учеников с такими поведенческими трудностями, как расстройство аутистического спектра и другие.

Тренд «Рост числа бизнес-проектов, ориентированных на социальную сферу». В 2021 году планируется принятие Закона «О социальном предпринимательстве». Более 50% социальных предпринимателей занимаются производственной деятельностью с вовлечением в трудовые процессы людей из социально уязвимых категорий, вопрос «качества» имеет большую актуальность. Возможности: внедрение производственной практики на действующие предприятия, создание квалифицированных специальностей в инклюзивной среде, равноправная конкуренция социальных предпринимателей с действующими бизнесменами.

ФОРМАТЫ, ПОЛИТИКИ, ТЕХНОЛОГИИ

Новые социальные сети и онлайн-сообщества:

- доступный интернет и обеспечение гаджетами
- IT-безопасность и цифровая грамотность
- цифровые платформы
- блокчейн и социальные инновации
- онлайн-миграция
- социальная валюта (платформа поддержки и система лояльности для бизнеса)

Диверсификация образовательных услуг:

- геймификация образования

- атлас новых профессий и формирование новых программ переподготовок
- формирование кросскультурных компетенций
- подушевое финансирование
- сетевые каскадные модели обучения с форматами инклюзии

Рынок социальных услуг:

- краудфандинг
- открытый бизнес с социальной ответственностью и открытым бюджетом
- системное меценатство
- развитие портала социальных услуг

Гражданское общество и государственная политика:

– контроль за обеспечением прозрачности системы государственного управления

- участие НПО в правительственных проектах
- совершенствование законодательства по ГЧП
- регуляция и определение полномочий благотворительных фондов
- акселераторы и инкубаторы социальных проектов
- платформа социальных навигаторов

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ДОСТИЖЕНИЮ БУДУЩЕГО

– развивать цифровых механизмов взаимодействия с гражданами (в Финляндии новая технология, разработанная краудсорсинговой платформой Open Ministry (открытое министерство) позволяет гражданам страны выносить собственные новые законопроекты на голосование парламента);

– стимулировать автономность (в том числе финансовую), устойчивость и прозрачность неправительственных организаций;

– усовершенствовать механизмы выстраивания коллаборативного формата работы неправительственных организаций и гражданских активистов;

– разработать и внедрить комплекс мер по поддержке волонтерской деятельности в различных сферах общественной жизни;

– разработать меры поддержки социального предпринимательства и бизнеса, придерживающегося инклюзивных бизнес-подходов;

– усовершенствовать онлайн-платформы и форматы обучения;

– создать меры по повышению качества образования, особенно в условиях переизбытка самородной информации онлайн;

– внедрить в обучение качественные индивидуальные образовательные планы;

– развить инклюзивные оффлайн образовательные форматы для обеспечения возможности социализации и обучения в группах, в том числе в PBL-формате;

– внедрить подходы креативной педагогики, ориентированной на инклюзивность и потребности ученика;

– обеспечить полный охват учителей в обучении их эффективным цифровым навыкам в преподавании;

– разработать программы по развитию толерантности, по формированию здорового института семьи, воспитания и уважения личного пространства;

- выработать у населения активную позицию в формате нулевой терпимости к фактам бытового насилия по отношению к слабым членам общества;
- сформировать национальную базу данных социальных работников от разных секторов общества (государственный, НПО, бизнес);
- усилить роль психического здоровья (в частности, компонента психического здоровья - самоидентификации) для всего населения и для лиц с особыми потребностями;
- разработать новый Национальный план по борьбе со стигмой и дискриминацией в РК;
- активизировать меры по воспитанию экологической культуры (любви, чувства ответственности и т.п.) и экологического мировоззрения среди городского и сельского населения через различные каналы коммуникации;
- разработать систему фильтрации потока информации, способствующей травмам детской психики.

Результаты форсайт-сессии по направлению «Казахстан на международной арене»

Великая степная цивилизация – образец стабильности, формирующий устойчивое развитие Евразийского пространства, состоявшийся благодаря активизации международного и внутреннего диалога, актуализации качественной экоповестки, демократизации казахстанского общества

1) **Демократизация и выборность.** К 2035 г. выборность и демократизация стали стержнем имиджа республики на постсоветском пространстве. Состоялось обновление общественного договора между государством и обществом.

2) **Диалог и медиация.** Миролюбивая репутация РК в ЕП и мире позволяет позиционировать страну Центром инициирования и продвижения стабильности на ЕП. Казахстан приумножил опыт общественного диалога, сделал ставку на медиативные технологии, свой опыт общественного диалога. Казахстан продвигает глобальные темы экологии, медицины, мультикультурности, инклюзии. Эта позиция центра медиации получает серьезное признание в мире.

3) **Центрально-Азиатский Хаб.** Миротворческий бэкграунд страны РК позволил привлечь внимание к ЦА Хабу, став важной частью позиции РК как «моста», соединяющего Китай-Европу, Россию-ЦА. Казахстан стал центром Тюркской культуры, центральноазиатским кластером в развитии образования, музыки, туризма, эко и зеленой экономики, новых технологий. Казахстан предложил новые форматы: эко- и туризма уединения, степного и тюркского познавательного туризма. Международный туризм развивается вокруг сакральных объектов.

Образ Великой Степи питают воспитание уважения к кочевой культуре как к исконным истокам своей цивилизации с одновременным осознанием общности со всем современным миром.

Образ Казахстана на международной арене к 2035 году, по мнению экспертов, будет развиваться следующим образом.

Демократизация по-казахстански. В республике активно функционируют механизмы выборности. Деятельность МИО и Открытого Правительства находится под общественным контролем (ресурсы, открытый бюджет, приоритеты внутренней политики) благодаря IT-технологиям, внедрению бизнес-подходов в государственном управлении. Казахстан продолжает позиционировать себя мультиэтническим государством. Страна – пример развития государства без точек кипения. Активно внедряются социальные инновации и медиативные технологии. Развиваются инклюзивные стратегии взаимодействия государства и общества, нацеленные на обратную связь. Развивается социальное предпринимательство. Создаются целевые фонды, целевые акселераторы, инновационные центры. Растет развитие сетевого взаимодействия в обществе и поддержка ценностей уважения к

личным свободам граждан, конкурентоспособности, прагматизма, к своей истории и самобытности, культа знаний.

Казахстан – диалоговая площадка 2.0. МИД РК продвигает миролюбивый имидж страны на мировых площадках через инициативы по поддержке мира во всем мире. Казахстан – транспортный хаб (коридор) для транзитного перемещения Китай-Европа, Россия-ЦА. Казахстан – культурный центр на основе идей Тюркизма. Возрастает развитие университетов и культурная кооперация. Активно продвигается музыка/искусство/изобразительное искусство, кино и спорт (в том числе национальный спорт) на площадках ЦА.

Казахстан – региональный хаб в ЦА в развитии образования, музыки, эко и зеленой экономики, новых технологий. Открытие университетов мирового уровня по обучению медицине, IT-специальностям, музыке, искусству. Казахстан – центр экостепного туризма в ЦА. Для туристов дестинации готовы предоставить высокий сервис. Страна фактически является Центрально-азиатской Италией, где самобытные национальные блюда (в том числе, блюда всех кухонь – представителей 130 национальностей страны), комфортная среда для туристов. Кроме того, здесь, центр степного, экологического, уединенного, этнотуризма, тюркского познавательного туризма. Казахстан – центр производства БАДов, натуральных сельскохозяйственных продуктов и производства экологических товаров на мировой рынок, (икра, конина, кумыс, апорт, тюльпаны, целлюлоза, хлопок, экологичная косметика и т.д.).

Совокупность трендов, без поддержки необходимых форматов, политик и технологий может привести и к негативным сценариям:

- Казахстан теряет экономическое и политическое лидерство в ЦА, все больше становится сырьевым и ресурсным придатком для мировых производственных цепочек.

- Центр развития и стабильности переносится в Узбекистан. Казахстан больше уходит в зону влияния Китая.

- Идея тюркской интеграции не состоялась и существует лишь на бумаге.

- Ухудшение экономического положения снижает светскость и усиливает радикальные настроения. Усиливается отток квалифицированных специалистов.

ТРЕНДЫ

Тренд «Рост противостояния США и КНР – одна из линий напряжений в мире». Учитывая многовекторный характер своей внешней политики, Казахстан испытывает необходимость выбора тактического партнерства.

Тренд «Усиление влияния Китая на Казахстан вследствие роста центризма с «китайским лицом». Этот тренд оказывает давление как на нашу внутривнутриполитическую повестку, так и на содержание векторов региональной повестки страны. Риски: снижение производства и убытки бизнеса; высокая зависимость от внешних поставщиков; полная зависимость от экономики и политики Китая. Возможности: сотрудничество с ЭСКАТО, усиление межгосударственной интеграции позволяет улучшить собственные позиции в деле распределения водных ресурсов Центральной Азии.

Тренд «Фрагментация постсоветского пространства». Речь о наличии латентных и открытых конфликтов внутри постсоветского пространства, что говорит об дальнейшем усилении фрагментации. Здесь участники говорили о том, что Казахстан позиционирует себя как преемник Золотой Орды, отсюда важно понимание и адекватное восприятие Евразийскими странами этих акцентов.

Тренд «Рост санкционного давления на Россию и ухудшение экономических факторов для стран ЕАЭС». Казахстан, учитывая необходимость соблюдения обоюдных международных обязательств в форматах СНГ, Евразии, также оказывается под влиянием следствий данных санкций. Риски: война санкций, давление международного сообщества на Россию, а под ударом окажется Казахстан, учитывая необходимость соблюдения обоюдных международных обязательств в форматах СНГ, Евразии. Возможности: рост сотрудничества для усиления интеграции и трансграничной кооперации.

Тренд «Усиление борьбы за водные ресурсы в ЦА регионе». Проблемы пользования приграничными реками будут играть все более важную роль во внешней и внутренней политике страны. Риски: неумение государственного менеджмента страны управлять климатическими изменениями будет негативно сказываться на экологии страны, рост влияния экологических и климатических катаклизмов на РК. Возможности: повышение кооперации в регионе позволит урегулировать водные проблемы, усилит трансграничное сотрудничество, возникновение совместной мониторинговой базы по решению экологических проблем.

Тренд «Усиление культурной и иной интеграции в ЦА регионе и формирование Тюркского кластера – веление времени». По мнению отечественных и зарубежных экспертов процессы сближения с ЦА обретают необратимый характер. А запросы на повышение уровня сотрудничества в регионе будут повышаться. Риски: снижение культурной интеграции стран вследствие ухудшения понимания значимости сближения стран региона, недостаточная заинтересованность стран в новых форматах кооперации, разновекторные интересы стран-участниц могут спровоцировать ослабление тонаса интеграционных процессов, неразвитая инфраструктура туризма, низкий спрос на туризм путешественниками из других стран. Возможности: для Казахстана растет потенциал продвижения культуры в ЦА (музыки, ремесла, туризма, спорта, образования), развитие различных форм туризма в регионе, особенно возле сакральных объектов как центров привлечения иностранных и отечественных туристов, выход на мировой рынок с индивидуальным и исключительным отечественным продуктом.

Тренд «Рост запроса граждан на паритетное сотрудничество государства и гражданского общества». Рост числа новых требований у поколения Y и Z был отмечен участниками как следствие появления нового цифрового поколения молодежи, роста прагматизма казахстанцев, у которых растут требования к качеству государственного менеджмента для обеспечения их достойными условиями труда и отдыха.

Тренд «Рост открытости государственных служащих в социальных медиа». Поскольку в обществе усиливаются требования на открытость госслужащих, в том числе для повышения их ответственности и персонализации власти.

Тренд «Рост запроса на качественное государственное управление и услуги». Актуализируется запрос на новые механизмы коммуникаций государства и общества, общественного контроля власти. Риски: рост уровня протестного мнения и кризисных явлений в стране, «утечка мозгов» из страны вследствие миграции, деградация села в условиях массовой урбанизации, недостаточное наполнение идеологического контента, низкое качество человеческого капитала провоцирует замедление реформ. Возможности: трансформация «общественного договора», развитие инклюзивных стратегических коммуникаций государства и общества с помощью медиативных и информационных технологий, внедрения бизнес-стратегий в государственное управление, качественный информационный обмен между государством и обществом ведет к эволюционному развитию страны.

ФОРМАТЫ, ПОЛИТИКИ, ТЕХНОЛОГИИ

- Внедрение формата «Открытое правительство»;
 - Разработка государственной информационной системы «Безопасное государство»;
 - Развитие механизмов выборности и общественного контроля;
 - Создание сети республиканских и частных акселераторов и целевых фондов, инновационных центров для поддержки частных инициатив в социальной сфере;
 - Целевые фонды, целевые акселераторы, инновационные центры;
 - Развитие социального предпринимательства;
 - Форсайт-территории с участием местных сообществ;
 - Международные туристические ярмарки и выставки, событийный туризм, тюркский познавательный туризм;
 - Музыкальные фестивали, кооперация ремесленников;
 - Развитие международного туризма вокруг сакральных объектов;
 - ЦА Хаб (образование, IT, экология, туризм, музыка);
 - Формирование Тюркского кластера;
 - Развитие конгломерата Центрально-Азиатских республик;
 - Войлочная долина (аналог Кремниевой долины) для массового производства товаров высокого качества;
 - Экопродукты и их производные (БАДы, ремесло и др.);
 - Нишевые бизнес-проекты:
 - Развитие транснационального бренда «Великий Шелковый путь»;
 - Запуск аналога европейского Шенгена – единой визы Silk Visa;
 - Цифровая экологическая платформа мониторинга природных ресурсов ЦА региона;
 - Институт прикладной медиации;
 - Центр исследования социальных преобразований.
- РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ДОСТИЖЕНИЮ БУДУЩЕГО

– изучать, осваивать и внедрять технологии Открытого Правительства, выборной практики, поддержки социального предпринимательства, инклюзивных подходов в работе госаппарата;

– развивать экономику замкнутого цикла, основанную на возобновлении ресурсов. На её основе продвигать экотуризм, производство БАДов, медицинских препаратов, уникальных продуктов на экспорт;

– развивать экономические и гуманитарные международные проекты, направленные на развитие центральноазиатской кооперации (образование, культура, ремесло и др.), евразийское трансграничное взаимодействие;

– повысить экспертное сопровождение вопросов популяризации страны как Центра медиации и диалога;

– создать институты, развивать диалоговые площадки, гуманитарное взаимодействие НПО, сообществ, субкультур стран ЦА региона;

– разработать нормативные акты по совершенствованию сервисных возможностей государства, внедрению бизнес-подходов в госуправление с помощью информационных технологий;

– повышать персонализацию госслужащих через рост представленности в социальных сетях как механизма влияния населения и бизнеса на исполнительную власть;

– создать программу по поддержке социального творчества, механизмов ГЧП, сетевого взаимодействия через поддержку целевых фондов, целевых акселераторов, инновационных центров;

– создать нормативную базу по развитию информационных технологий и расширения сфер их применения в государственном управлении;

– провести маркетинговые мероприятия по переориентации на туризм уединения, проведение международных туристических ярмарок и выставок, роуд-шоу;

– провести институциональные реформы в сфере становления туризма, образования, культуры и спорта как кластерообразующих элементов в ЦА регионе;

– развивать международный туризм вокруг сакральных объектов;

– создать визит-центры, сертификация обучения туристскому делу;

– создать условия для развития инициатив бизнеса и заинтересованных сообществ по обработке и производству компонентов и продуктов БАД, продуктов оздоровления.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

БАД – биологически активные добавки
ГЧП – государственно-частное партнерство
ЕАЭС – Евразийский экономический союз
ЕП – Евразийское пространство
КНР – Китайская Народная Республика
МИД РК – Министерство иностранных дел Республики Казахстан
МИО – местные исполнительные органы
МСБ – малый и средний бизнес
НПО – неправительственные организации
РК – Республика Казахстан
СМИ – средства массовой информации
СНГ – Содружество Независимых Государств
США – Соединенные Штаты Америки
ЦА – Центральная Азия
ЦА Хаб – Центрально-Азиатский хаб
ЭСКАТО – Экономическая и социальная комиссия для Азии и Тихого океана
AR – augmented reality (дополненная реальность)
IT – information technology (информационные технологии)
PBL – problem-based learning (методика проблемно-ориентированного обучения)
STEM – science, technology, engineering, mathematics (наука, технологии, инженерия и математика)
VR – virtual reality (виртуальная реальность)